

Atif Kujundžić

ČASOPIS ZA KULTURNU HISTORIJU "GRAČANIČKI GLASNIK" KAO PODSTICAJ I UVJET POZITIVNE KULTURNE PROMJENE

* * *

Iz optike i duhovne pozicije bošnjačkoga svijeta postoji predislamsko i islamsko doba. Predislamsko doba je vrijeme *džahilijeta* ili neznanja, odnosno, vrijeme utjecaja svakovrsnih *džahila*. Islamsko doba počinje pojavom Muhameda s.a.v.s. i objavljivanjem časne knjige *Kur'an*, tj. Objavom Znanja i Svijesti o sebi i Stvoritelju Svega, koju muslimanima donosi Njegova Riječ. Njegova Riječ, Jest, Njegova Milost Ljudima.

Razumije se, nije nam nijet i ne pokušavamo držati predavanje iz povijesti islama ili tefsira, samo pokušavamo doći do mjesta na kojem u povijesti čovječanstva možemo zasnovano kazati kako su muslimani, a tako, nadamo se, mahom i Bošnjaci – Narod Knjige. Možemo to ustvrditi slijedeći ono što znamo o sebi kao svijest koja nam kazuje u kojoj mjeri je naša pozicija bila usklađena s našim odnosom prema Knjizi i knjizi, uopće.

A to znači: naša sreća i naše stradanje. Naš opstanak i naše nestajanje. Naša stvarnost i naše nadanje. Taman toliko nam je uvijek i bilo dobro kad smo u vidu imali Knjigu i toliko hrđavo kad smo Knjigu zaboravljali. O tome, u više navrata, izvrsno je i nadahnuto govorio i pisao reis-ul-ulema prof. dr. Mustafa-efendija Cerić.

To je i mjesto na kojem za stvarnost svoje pozicije možemo kriviti samo sebe i nika-ko, to što nam se događa, ne možemo gledati izvan sopstvene odgovornosti, a čemu je- smo skloni u svome neznanju. Da. Iako nam je Knjigom sve kazano.

* * *

Ako razumom dohvatimo poimanje prema kojem je spoznaja kulture kao jedine opće historije čovječanstva vrlo bliska poimanju Jednoće Božijeg Postojanja, dakle i osnovnom učenju islama, tj. učenju mevluda, neće nam izmaći ni vrijednost i značaj pojma kulturne promjene, kao uvjeta koji pred muslimane, a tako i Bošnjake postavlja Časna Knjiga *Kur'an*, u smislu i značenju: ako nađemo snage da se promijenimo, možemo računati i na Božiju pomoć.

Dakle, ako smo u stanju pojmiti kulturu kao Jednoću čovjekovoga djelanja i prisustva, a kultura to pouzdano jeste, onda smo na tragu *ibadetu*, da radeći u kulturi i na kulturnoj promjeni, radimo na sopstvenom saobražavanju Životu kao Božijem davanju i nama milosrdno darovanom, kao Beskraj Ljubavi Stvoritelja Svega prema Njegovim Stvorenjima, a na način sasvim blizak islamu.

Po našem skromnom shvatanju i razumijevanju, Dobro je, ako smo u stanju shvatiti kako Jednoća Božijeg Postojanja podrazumijeva ukupnost, uvjetno kazano, živog i neživog svijeta, a tako uključuje i sve razlike i sličnosti među ljudima, njihove boje i rase, jezike i sklonosti, vjerska, kulturna, politička i ideološka opredjeljenja.

Vrhunaravna činjenica da je Bog samo Jedan, sve pobrojane i druge razlike ujednačava, ali nas i obavezuje da te razlike smanjujemo u smjeru, ne međusobnog izjednačavanja jer smo Božijom Voljom stvoreni različiti, već razvijanja i iznalaženja modela snošljivosti, međusobnog uvažavanja i tolerancije do postvarejna Njegove Jednoće Postojanja u skladu i dobroti.

* * *

Čemu, ovako dugačak i konzistentan uvod?

Prije svega, zbog toga što je povod ovome progovoru kulturna pojava *par excellence*, bez sličnog primjera ne samo u Gračanici. To je Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik", čije Internet izdanje i njegov 17. broj, večeras, promoviramo u Gradu – u kojem i izlazi već devet godina.

* * *

U Redakciji Časopisa, veoma nam je stalo, da svaki progovor o Časopisu za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" ima i karakter bošnjačkoga progovora o sebi. Naime, sa svojih preko dvije hiljade strana teksta do sada i krugom od preko 250 autora i saradnika, "Gračanički glasnik" je stasao kao kulturna zadužbina, vakuf koji ima sve izgleda potrajati i duže nego li gračanička Sahat-kula, Osman-kapetanova medresa ili Ahmed-pašina, tj. Bijela čaršijska džamija, tj. akobogda – do Kijametskog Dana.

A, kao što rekosmo, prošlo je samo devet godina. Ko je to mogao imati u vidu prije devet godina?

* * *

Veoma cijenim gospodina Omera Hamzića, profesora historije i književnosti, moje uvažavanje njegove pojave je stvarno i zasnovano, i, pouzdano znam: u svojoj procjeni oko pokretanja Časopisa morao je kalkulirati i dugoročno, znam da je, uz sve podrške i osporavanja, Časopis ostao *uzgor* zahvaljujući prije svega njegovom nepokolebljivom nijetu i istrajnosti, ali to što časopis "Gračanički glasnik" u ovome času jeste, uvjeren sam, nadilazi i njegove vizije i želje. Potvrde o tome dolaze mu sa svih strana.

Odsvuda gdje časopis stiže i biva viđen i čitan.

Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" – funkcioniše i kao elektronsko izdanje na internetu, dakle u virtualnom prostoru duha čovječanstva bez ikakvih granica.

Naravno, ne zaboravljamo, Gračanica ima puno vrijednih i stručnih ljudi, prizna-

tih znalaca u najrazličitijim područjima znanosti i prakse i mogla je u proteklom periodu pokrenuti razne časopise, u raznim oblastima: ekonomiji, geologiji, agronomiji, veterini, ekologiji, pravu, umjetnosti, medicini, obrazovanju... Ali, nije.

Omer Hamzić i ljudi sa kojima je Časopisu *de facto* – idejno blizak, pokrenuli su časopis za kulturnu historiju i časopis je za relativno kratko vrijeme – jer, šta može značiti devet godina u svesvremenu ako se ne radi – postao najznačajnije periodično glasilo te vrste koje je u Bosni i Hercegovini ikad postojalo! A to, opet, kazuje, šta može značiti devet godina u svesvremenu – ako ljudi zajedno rade i grade.

Dakle, ustvrdit ćemo: Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" koji izlazi u Gračanici – postao je prvorazrednim kulturnim akterom, činjenicom i tako - uvjetom kulturne promjene u ovome prostoru i Bosni i Hercegovni, a u smislu i značenju u kojem možemo recipirati promjenu čovjeka na magistralnom pravcu i smjeru, na kojem može računati i na pomoć Stvoritelja Svega. Smatramo to iznimno značajnim, jer samo prostor kulture podrazumijeva takvu mogućnost na zaista - očigledan način.

* * *

Koncipiran kao časopis za kulturnu historiju, "Gračanički glasnik" kao mjesto susretanja autora i ostvarenja najrazličitijih opredjeljenja, omogućuje kvalitetnu kulturnu promjenu višelinjskih, a povijesno zasnovanih utjecaja. Dakle, prostor koji predstavljaju stranice časopisa "Gračanički glasnik" – jeste mjesto svekolikog osvješćivanja naših znanja o sebi i nama, prepoznavanja sopstvenih iskustava u životu i praksi, u neposrednom kulturnom i interakcijskom odnosu sa drugima i drugačijim.

Takva vrsta susretanja za sve sudionike predstavlja pravu blagodat i najdragocjeniju mogućnost i opciju kulturnog saobraćavanja, oplemenjivanja i nadgradnje znanja i iskustva, koje neosviješćeno, nije bilo mogu-

će ni nadgrađivati. Razumije se, pretpostavka njegove osviješćene komunikacije sadržana je u tome da se ona u časopisu kao u ogledalu – vidi u iskustvu drugih. Neosviješćenost znanja zaustavlja i svijest o iskustvu. Radi uspoředbe, to je stanje blisko, ako ne i jednako *džahilijetu* u Vjeri.

A, jedanput osviješćeno znanje, prethodno stećeno obrazovanjem, samoobrazovanjem i iskustvom, čitanjem, sopstvenim angažiranjem u umjetnosti i životu uopće, postaje dio djelatne kulturalne komunikacije kontinuiranog uspoređivanja i razvoja kreativne ličnosti i kulturne sredine, postaje bitna odlika kontinuiranog razvoja i nadgradnje kulturne situacije i prostora u kojem se događa.

To znači, kako i časopis “Gračanički glasnik”, objektivno, funkcioniра kao uvjet i podsticaj kulturne promjene i šire od prostora na kojem se pojavljuje.

* * *

Na ovome mjestu možemo sagledati i slijedeće: kultura je Jednoća ili Jednost svega što ljudsko prisustvo i odnosi među ljudima uključuju. Ma kakvi da su. Koliko znamo, to bi mogla biti i ponajbolja definicija kulture, makar nekome izgledala i zvučala općenitom, jer, uistinu, jeste tačna. Osim toga, trebamo jednostavnu i tačnu definiciju kulture, jer kulturu rijetko mislimo, promišljamo, mada je sve što mislimo i činimo – kultura. Tako se i događa, pa su nam u kulturi nerijetko, nejasne stvari, mada je tako očito: podcijenjeni su izvanredni, samozatajni autori i ljudi koji rade bitne stvari jer su zaista – stvarni, a svako pravo, i afirmaciju, i pun medijski glas, i prostor – dobijaju i imaju, uistinu, sporedni akteri, nerijetko bukači i lažnjaci, ljudi koji su dovoljno drski da budu nametljivi, ljudi koji tako, svakom kvalitetu uskraćuju prostor, a svima troše vrijeme i sredstva.

* * *

Upravo tu i postavljamo slijedeće pitanje:

Ako se već usuđujemo ustvrditi kako je definicija: KULTURA JE JEDNOĆA – JEDNOST SVEGA ŠTO ZNAČI ČOVJEKO-

VO PRISUSTVO, šta ta tvrdnja uistinu znači i sadržava?

Ustvari, ako prethodno ustvrdimo, ne bi smjeli gubiti iz vida integrirajući smisao svih različitosti koje mogu kulturu značiti: subkulturu ili potkulturu, rock kulturu ili kontra kulturu, elitnu ili visoku kulturu, kulturu uvjetovanu urbanim prostorom i gradskim životom, ruralno uvjetovanu kulturu, kulturu ishrane, kulturu rada, bonton, itd.

Ali, uglavnom – ako nam nije jasna ukupnost sadržaja u pojmu kultura, teško ćemo pojmiti koliko je dio istoga to što rade različiti kulturni subjekti, među kojima razlikujemo: BZK “Preporod” – kao nacionalno kulturno društvo koje ima zadatak da čuva i njeguje tradiciju i kulturnoumjetnička dobra bošnjačkoga predznaka, teško ćemo razumjeti zašto je KUD “Adem Alić” Gračanica – kulturno društvo koje je sebi stavilo u zadatak da njeguje i čuva kulturni nivo djelovanja i života koji ima karakterističan miris/šmek/znak ovoga Grada. Moramo biti svjesni, kako je Bosanski kulturni centar Gračanica, zajedno sa Radio Gračanicom – kulturna institucija širom otvorenih vrata za sve ljude u općini Gračanica i šire i pravo mjesto interakcijskog prožimanja svih različitosti, baš kao i dopisništva “Dnevnog avaza”, “Jutarnjih novina”, “Oslobođenja”, prisustvo izdavača: “Monos” i “Grin” – ali i drugih, pojedinaca u pravom smislu riječi: akademskog grafičara Niza Omerovića – ali i drugih slikara, pisca Meludina Spahića – ali i drugih pjesnika, Gradske i biblioteke Islamske zajednice, Udruženja građana za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa, časopisa “Gračanički glasnik” i časopisa “Avlija”, vokalno-instrumentalnog ansambla “Arabeske”, pjevača Ibrahima Jukana, ali i Amela Ćurića, mada bi bila kardinalna pogreška ne imati u vidu svirače, orkestre i pjevače novokomponirane muzike, rock grupe i konferansijee, repertoar kino-dvorane, dramski amaterizam u srednjoškolskom centru, koncerte, gostujuće predstave, gračanički pijačni dan – petak, džumu i džemate, gra-

čanički Vašer, Ljetne večeri pod lipama Gračanice itd.

* * *

Dakle, dužni smo pokušati razumjeti: kulturne veze i obrasci događaju se i funkcioniraju iznutra, jer tako dolaze i poticaji za kulturna zbivanja, uvjetno kazano: samoniklo. Možemo ih pratiti kao višelinjske tendencije u određenom kulturnom krugu i prostoru, ali i registrirati njihovu sintezu u djelovanju pojedinaca.

Naprimjer: ako smo pojмили da su osnovne linije kulturne promjene unutar djelovanja Bosanskog kulturnog centra Gračanica, BZK "Preporod" Gračanica, KUD "Adem Alić" Gračanica, ansambla "Arabeske", časopisa "Avlija", časopisa "Gračanički glasnik", izdavačkih kuća i pojedinačnih umjetničkih pojava – dužni smo razumjeti kako principijelno, te višelinjske i u prvi mah naizgled paralelne kulturne promjene – u ovome Gradu imaju i okvir međusobnog, interakcijskog prožimanja, koje se u ljudima ovoga Grada postvaruje kao pretpostavka za slijedeći kulturni korak, a Gradu stvara aureolu koja komunicira sa širim kulturnim okruženjem.

I, shvatimo, to se događa i upravo sada i ovdje, u ovome progovoru i programu predstavljanja časopisa "Gračanički glasnik" i manifestaciji "Ljetne večeri pod lipama Gračanice", ali i nadalje: u komuniciranju kulturnih subjekata.

Ljudi, dakle, koji u svemu tome sudjeluju i sve to prate, nužno, to čemu prisustvuju, htjeli ili ne htjeli – baštine i transponuju do svoga potomstva i komšiluka, do danas i za sutra. Tako i oni koji večeras nisu ovdje, ne mogu ostati netaknuti ovim što mi činimo. A suočeni s objavljenim tekstom, imaju konačnu rekapitulaciju jednog kulturalnog habitusa i njegovih energija.

Naime, kulturna događanja, ma koliko bila i izgledala samonikla, funkcioniraju po principu uzročno-posljedične veze, možemo shvatiti i po principu Hegelove dijalektike, tj. puke nužnosti, a ta činjenica, kao što je po-

znato, uvjetuje historičnost i kulturnih zbivanja. Jer, pobrojani subjekti postoje kao različiti, ali u jedinstvu kulturnog prostora i pojava, nužno porađaju novu vrijednost koja integrira njihove različite kvalitete i međusobne veze. E, upravo ta činjenica, daje za pravo Časopisu za kulturnu historiju "Gračanički glasnik", izdavačkoj kući "Monos" i ljudima koji podržavaju ovaj projekat. Historičnost kulturnih pojava i procesa njihovoga saobražavanja, praćena u časopisu kakav jeste "Gračanički glasnik", pruža izvanrednu mogućnost i priliku pravovremenog djelovanja onih činilaca koji artikuliraju odnos, građanima poznat kao kulturna politika, ali i na dugo vrijeme – širenje konkretne energije djela, pojedinaca i društvene cjeline.

Posljednjih godina, nerijetko smo se pitali: imamo li mi uopće kulturnu politiku i nismo nailazili na neki suvisao odgovor. Ustvari, kulturna politika je i odsustvo politički osmišljenih projekata u kulturi.

Ali, kada početkom poslovne godine Općina Gračanica raspiše javni natječaj za prikupljanje i odabir kulturnih projekata koje bi mogla finansirati u toku 2004. godine, onda barem znamo da postoje ljudi koji znaju šta je kultura i kako se, politički gledano, prema kulturi može uspostaviti konkretan politički odnos.

Ustvari, u ovom skromnom nastojanju i pokušaju progovora o pojavi Časopisa za kulturnu historiju "Gračanički glasnik", s puno razloga inzistiramo na razumijevanju kulture uopće, na, uvjetno kazano, shvaćanju prirode i mehanizama kulturne promjene, bez čega nije moguća ni promjena uopće, odnosno, bez čega kulturno ne funkcioniramo, a to znači ne funkcioniramo ljudski.

Kulturologija i njezine promjene, u izvjesnom smislu, samo su i tek – sinonimi. Zašto? Zato što se evoluiranje ne događa samo u konkretnim kreativnim i kulturnim obrascima i oblicima organiziranja građana radi zadovoljavanja njihovih potreba u kulturi. Kulturni obrasci i sadržaji se troše i traže da

budu zamijenjeni. Kultura, ako smo je shvatili kao Jednoću - Jednost, što bi moglo i trebalo biti ispravno razumijevanje i odrednica smisla i značenja te riječi – nije samo pisanje, slikanje, muziciranje, gluma, medijsko angažiranje, već svakako i ono: gdje, kada, ko, o čemu, šta i kako piše, slika, pjeva, glumi, itd. To znači: kultura nije samo nastup umjetnika ili kulturnoumjetničkog društva, već u istoj mjeri priprema za nastup i odjeci nastupa u medijima i razgovorima, koji će uslijediti nakon odslušanog koncerta, odgledane predstave ili filma, predstavljene i pročitane knjige. Dakle, kultura nije samo posjeta teatru, bioskopu, koncertu, već i ono što smo donijeli ili odnijeli vršeći taj čin.

Konačno, da privedemo kraju ovaj pokušaj o kulturi, reći ćemo: najvažaniji uvjet kulturne promjene, na čemu inzistiramo u svezi s prisustvom i djelovanjem Časopisa za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" jeste: inventivno-kreativni proces, koji mnogi ljudi rado, a neispravno i ne baš odgovorno, nazivaju stvaralačkim procesom. Inventivno-kreativni proces mora imati impuls koji dolazi iz talentirane ličnosti kojoj je stvaranjem darovan, ali taj proces zahtijeva ozbiljne, odgovorne, obimne i, u svakom pogledu, zamašne pripreme, e da bi se postvario kao djelo koje će dobiti imenovanje, kao kulturni čin koji će postati uvjetom – donijeti sjemenku koja će klijati do sljedećeg stjecaja koji će omogućiti njezino oplođavanje.

Bez traga nastojanja da išta pojednostavimo ili simplificiramo, tvrdimo kako je prirodno oko nas puna izvrsnih primjera koji nam mogu biti dobra poduka. Naprimjer, sjemenke nekih pustinskih biljaka koje niču i razvijaju se tek nakon termičke obrade u toku pustinskih požara. Micelij i nekih gljiva koji mogu mirovati hiljadama godina dok se ne steknu adekvatni klimatskopedološki uvjeti njihovoga aktiviranja, iz čega će buknući gljiva u svojoj svekolikoj ljepoti.

A da ne bude zabune, čak i u eksperimentalnom nivou ispitivanja, naučnici uzgajaju kulturu određenih bakterija, kulturu određenih *hibrida žitarica*. Neko to u sociologiji, barem onoj marksistički orijentiranoj, naziva *biologizam* i *biheviorizam* ili *psihologizam* – tretirajući taj odnos uspoređivanja sa živim svijetom kao deformaciju naučne misli, ali pouzdano, treba pročitati, npr. knjigu *Konrada Lorenza* pod nazivom *Etologija*, u kojoj je on izložio uporedne podatke i rezultate svojih dugogodišnjih promatranja i istraživanja o sličnostima između čovjeka i ljudskog društva, životinja i životinjskog svijeta. Konrad Lorenz je sjajan čovjek ogromnoga iskustva i izvršio je vrlo zanimljiva ispitivanja.

Ustvari, sve rečeno do sad, samo su natuknice za pomoć u nastojanju da odgovorno i ljudski, sebi, svojim uvjerenjima, vremenu i razumu primjereno, čitamo Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" koji evo već devet godina izlazi u ovome gradu, koji svi volimo.

* * *

11. Redžeb, 1425. h. g.

Atif Kujundžić

27. kolovoza/avgusta, anno Domini, 2004.

P. S. Sjajni, zvjezdani trenuci kulturnoga života ovoga Grada jesu, kada se kao građani okupljamo radi sugrađanina koji piše, pjeva, glumi, slika, recitira, radi koncerta, promocije, izložbe, premijerne ili reprizne predstave i kad se radujemo uspjehu ljudi koje poznajemo, jer moramo i mi znati koliko oni nastoje dosegnuti taj rezultat koji nam nude na uvid. I u protivnom, sasvim odričemo i postojanje elementarne osobne kulture, a pogotovo, kada se dogodi da okrećemo glavu, prešućujemo uspjeh ili ga nastojimo odricati i biti zluradi u svojim komentarima.

Ovaj tekst, dijelom je saopćen tokom promocije on-line izdanja časopisa "Gračanički glasnik", 28. kolovoza/avgusta, 2004. godine u Gračanici, u okviru programa "Ljetne večeri pod lipama Gračanice".